

Vad är möjligt för oss – nu?

av Bengt-Åke Wennberg och Monica Hane



Det känns ganska olustigt att skriva en blogg när världen är som den är och vi riskerar att drabbas av krig och elände. Vi kan försöka skydda oss själva men vilka är våra möjligheter att som enskilda medborgare påverka skeendet? De verkar vara små. Det är därför inte att undra på om en känsla av vanmakt inför utvecklingen sprider sig hos oss alla. Hur kan vi påverka ett skeende som riskerar att leda till katastrof?

Flyttas fokus till inrikespolitiken är situationen inte bättre. Politikerna verkar handfallna inför vår tids stora problem, kriminaliteten, ojämlikheten, migrationen, skolan och vården. Det enda de föreslår är "satsningar" på det ena eller andra. Det är åtgärder som försökts tidigare och sannolikt har föga effekt på de problem som adresseras.

Man föreslår exempelvis fler poliser, ökade straff, mera betalt, rekryteringskampanjer, kömiljarder, ökad styrning, sammanslagningar etc. Några nya idéer är inte i sikte. Frågan kvarstår. Vad skulle vi *som enskilda medborgare* kunna göra för att bryta denna negativa utveckling? Detta har vi under lång tid funderat på. ***Vad är möjligt för oss att som enskilda medborgare bidra med – just nu när det är som det är?***

SAMARBETSDYNAMIK AB
Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 070 590 94 30
Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se
<http://www.samarbetsdynamik.se>

22-04-29

Vårt bidrag är att peka på att de analyser som görs av dagens sociala skeenden med mycket stor sannolikhet utgår från en syn på mänskligt samspel som är missvisande. De leder till åtgärder som inte får de konsekvenser man hävdar. De kan i många fall vara direkt destruktiva om man vill skapa ett gott samhälle. Vi har stort stöd för vårt påstående i den aktuella forskningsfronten på vårt område. Det är för oss en gåta att detta förhållande inte uppmärksammas mera. Därför skriver vi våra bloggar.

Det huvudsakliga skälet till att vi skriver om att de antaganden om mänsklig samverkan som dagens samtal och analyser bygger på är missvisande, och i många fall felaktiga, är att de leder till förvirring och vanmakt. Så länge sådana samtal förs är det oklart hur man som enskild aktör/medarbetare/medborgare från den plats där man går och står kan bidra till ett bättre samhälle. Vanmakten sprider sig.

Det skulle i denna blogg föra för långt att referera till allt det material vi har tillgång till för att stödja detta påstående. Vi nöjer oss därför med en enda begränsad analys baserad på några få författare och forskare. Vi hoppas att analysen i denna begränsade form illustrerar vad vi menar:

Anton Törnberg, sociolog vid Göteborgs Universitet, påpekar i sin avhandling 2015 att de tolkningar som kan göras av sociala skeenden skiljer sig radikalt från de tolkningar som vi vanligen refererar till när det gäller "naturvetenskapliga" system. Den naturvetenskapligt tekniska tankemodellen utgår från att påvisade samband mellan orsak och verkan är stabila över tid. Därmed blir det rimligt att tänka sig att man genom att åstadkomma förändringar i det som uppfattas som orsaker samtidigt åstadkommer motsvarande förändringar i effekter.

Genom denna typ av analys föds också förhoppningar att någon eller några – de som har makt och möjlighet att förändra de mest grundläggande villkoren för samhällsbygget – skulle kunna "konstruera" det goda samhället. Samhället borde alltså enligt denna tankefigur kunna styras av "rätt" ideologisk modell baserad på vetenskapliga fakta och rationella överväganden.

För att genomförda åtgärder ska få avsedd effekt förväntas att de människor som utgör samhället reagerar stereotypt på den incitamentsstruktur som byggs upp – dvs. de morötter och piskor av lika slag som överheten introducerar. Incitamentsstrukturen behöver då också kompletteras med resurstillskott som hämtas från våra skatter.

Strukturen behöver också innehålla olika övergripande styrsystem som begränsar de enskilda aktörernas handlingsutrymme och som syftar till att personer och grupper förmås att agera "enligt plan". De förväntas direkt eller indirekt agera i enlighet med de värderingar och andra normer som föreskrivs. Först om så är fallet kan "överheten" ta ansvar för att det som sker i systemet är i överensstämmelse med vad man ser som önskvärt och har utlovat "undersåtarna".

Alla andra initiativ är med nödvändighet kortslutna. Att så är fallet uppfattas naturligt och önskvärt. Alla övriga aktörer kan därför, när och om problem uppkommer, hänvisa till att de "bara följde order".

Denna övergripande tankefigur verkar tillämpas på alla nivåer – i World Economic Forum, i staters regeringar, i kommuner och regioner, i verksamheters ledningsgrupper, i föreningslivet, i enskilda familjer. Det är denna tankefigur vi utmanar i denna och alla tidigare bloggar. Denna utmaning är vad vi anser oss kunna bidra med i den situation som är.

Tankefiguren som vi refererar till bygger, som Törngren påvisar, på att de antaganden om sociala skeendens karaktär som i dag tillämpas har visat sig vara orealistiska och missvisande. Törngren är inte ensam. Missvisningen har påvisats av ett antal forskare och författare.

En av dem är Bo Rothstein, professor emeritus i statskunskap vid Göteborgs Universitet. Han kallar denna tankefigur för principal-agent-modellen. Dess negativa konsekvenser illustreras av det som händer i USA (Trump) och i Ryssland (Putin). Tankemönstret återfinns både i stort som i smått och har genom dagens utveckling visat sig innebära stora risker för vår demokrati. Det verkar befrämja framväxten av envälden snarare än utveckling av önskvärda demokratiska principer.

Ett skäl till tankefigurens brister är att storskalighet och likformighet när det gäller möjliga lösningar på samhällets problem ligger inbyggda i själva tankemodellen. I likhet med att sambandet mellan BNP och befolkningens livskvalitet helt planar ut när man nått en viss levnadsstandard så har också de övergripande lösningar som en centralmakt förmår genomföra med utgångspunkt från konventionella demokratiska principer nått vägs ände.

Mer resurser till förlossningsvården resulterar inte i fler barnmorskor eller större kapacitet vid BB-avdelningarna. Fler anställda controllers ökar over-headkostnaden men medför inte bättre verksamheter – utom möjligen i de fall där anställda fuskat eller inte ansträngt sig tillräckligt. Fler poliser och strängare straff ...

Vi har därför i vår bloggar hävdad att vi behöver frigöra oss från principal-agent modellen och i stället i analyserna av sociala skeenden utgå från de "sociala kontrakt" som växer fram mellan människor i olika konstellationer, mellan verksamheter och mellan aktörer och det samhälle de verkar i. Genom att utgå från att sociala skeenden genereras av interaktiva sociala system har helt nya potentialer för samhällsutvecklingen kunnat utforskas.

I kommande bloggar skall vi fördjupa oss i möjligheterna att, så som Törngren föreslår, överge den etablerade sociologiska tankefiguren till förmån för en sociologi byggd på antagandet att sociala skeenden är en konsekvens av vad som händer i sociala interaktiva system – inte som en konsekvens av de konstruktioner som formuleras av en överhet.

22-04-29

Fokus i en sådan analys ligger då inte på yttre omständigheter som överheten tror sig kunna påverka utan på språkbruket – dvs. beskrivningar som visar vilken syn de aktuella aktörerna i det sociala systemet har på relationen mellan sig. Hur de uppfattar sig själva och hur de ser på den andre. En sådan språklig ansats öppnar upp för helt andra möjligheter för den enskilde medborgaren att förstå och ingripa i sociala skeenden än vad som är möjligt i dag. Slutsatser och reflektioner utifrån olika uppdrag och tankar kring den språkliga ansatsen kommer vi att försöka formulera i kommande bloggar.

Denna blogg kan laddas ner som pdf här:

<https://menvart.se/Filerpdf/2022-bloggar/Blogg22043011.pdf>

Källor

Törnberg A (2017): The Wicked Nature of Social Systems _ a Complexity Approach to Sociology. Göteborg: Avhandling 2017-03-17, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap.

Rothstein B (2021): Controlling Corruption – The social Contract Approach. London: Oxford University Press.